בית חדש

ובתעניות מחלקין מזונות לעניים וכו'. בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ה.) מימרא דרבי אלעזר אמר רבי יצחק:

ב **הקופה** אין נגבית בפחות משנים וכו' עד לכל מה שירצו. בפ"ק דבתרא (דף ח:) ופירוש הר"י מגא"ש כתוב באשיר"י לשם ופירוש רבינו תם כתוב לשם באשיר"י ובתוספות בד"ה לשנותו. וז"ל הסמ"ק בסימן (רמ"ז) [רמח] ואומר רבינו תם שנדרי צדקה שאנו נודרים עתה אנו נודרים לדעת עצמינו ואנו כגזברים ממנה ואם אנו ממתינים עד שיבואו עניים מהוגנים אין כאן משום בל תאחר וצדקה הבאה ליד גבאי אסור לשנותה אם לא ברשות בני אותה העיר אבל בני העיר משנין אותה לכל דבר שירצו אפילו בדבר הרשות דלב בית דין מתנה עליהם וכן עמא דבר עכ"ל:

טור

ב [ב] **ובתעניות מחלקין מזונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולא חלקו מזונות לעניים (ד) הרי הן כשופכי דמים. (ה) במה דברים אמורים שלא חלקו פת ופירות שהוא מיני מאכל אבל אם לא חלקו מעות או חטים או כיוצא בו שאינו מוכן לאכילה אין ו] חשובין בשביל זה כשופכי דמים:** ג **הקופה אין נגבית בפחות משנים (ו) שאין עושין שררה על הציבור בפחות משנים. אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה (א) (ז) הילכך אפילו שני אחין יא] יכולין לגבותה ואינה מתחלקת אלא בשלשה לפי שהוא כדיני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו. ותמחוי כמו שמתחלק בשלשה כך אינו נגבה**

בית יוסף

ב **ובתעניות** מחלקין מזונות לעניים וכל תענית שאכלו העם ולא חלקו מזונות לעניים וכו'. בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לה.) אמר רבי אלעזר אמר רבי יצחק כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה וכו' והני מילי בריפתא ותמרי אבל בזוזי חטי ושערי לית לן בה ופירש רש"י רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך: והני מילי. במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול: אבל זוזי וחטי ושערי. לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר ז]:

ג **הקופה** אין נגבית בפחות משנים וכו'. ברייתא בפ"ק דב"ב (ח:) ומפרש בגמרא מאי שררותא דאמר רב נחמן שממשכנין על הצדקה: **ומ"ש אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה.** שם שררותא הוא דלא עבדי הא הימוני מהימן ופירש רש"י הא הימוני מהימן יחיד להיות גזבר וכן הם דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מתנות עניים (ה"ה): **ומ"ש הילכך אפילו שני אחים יכולים לגבותה.** שם אהא דאמרינן שררותא הוא דלא עבדי הא הימוני מהימן מסייע לרבי חנינא דאמר מעשה ומינה רבי שני אחים על הקופה ופירש רש"י שני אחים לגבי הימנותא כחד דמו: **ומ"ש ואינה מתחלקת אלא בשלשה וכו'.** שם בברייתא וכתבו התוספות (ד"ה ומתחלקת) וא"ת מהאי טעמא נמי תהא נגבית בג' ופר"ת יב] לפי שהיה ידוע סכום של כל אחד ואחד כמה יתן וכ"כ הרי"ף (שם ה:) והרא"ש (סי' כט) והר"ן (נחי' ח: ד"ה קופה) וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מתנות עניים (ה"ה) ומדברי רבינו בסמוך גבי תמחוי: **ומ"ש ותמחוי כמו שמתחלק בשלשה**

דרכי משה

רנו (א) **במרדכי** פ"ק דב"ב (דף רמ"ה ע"ב) (סי' תפט) [א] פסק מוהר"ם (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סי' תתריב) דגבאי שאומר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לתוך כיס של צדקה נאמן בלא שבועה אבל לא אחר שסילקוהו ט*] דדרך הגבאים ללות לצדקה ואדעתא דהכי מוקמינן להו להאמינם וכן אמרינן דלאחר שגבו אותן אחד נאמן עכ"ל:

פרישה

ונבונים וכו' מלשון זה אינו משמע שצריך שיהיה תלמיד חכם ר"ל שיהא חכם בתורה אלא נ"ל שרבינו סובר שכל מי שיש לו מידות הללו מיקרי תלמיד חכם לענין זה א"כ משום דעל הרוב אין מידות הללו נמצאין יחד זולת בתלמיד חכם: ומ"ש אלא אם כן תלמיד חכם ממונה בלשון יחיד משום דלענין נאמנות מעות הצדקה ביד הגבאי בחד סגי אבל דוחק לומר דבעינן שיהא אחד מהן תלמיד חכם ושנים האחרים בנאמנים וכשרים סגי דאין טעם לדבר: (ד) **הרי הן כשופכי דמים.** בגמרא יליף לה מדכתיב צדק ילין בה ועתה מרצחים: (ה) **במה דברים אמורים שלא חלקו פת ופירות וכו'.** זהו לשון הגמרא ופירש רש"י רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך והני מילי במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול אבל זוזי חיטי ושערי לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר עכ"ל: (ו) **שאין עושין שררה על הציבור וכו'.** מה שממשכנים על הצדקה קרוי שררה בגמרא ויליף שם (ח:) מדכתיב (שמות כח ה) והם יקחו את הזהב ר"ל בצלאל ואהליאב ועיין ברי"ף (ה:) ורא"ש (סי' כט) בפ"ק דב"ב שגירסתם היא שאין עושין שררה בממון פחות משנים ט]: (ז) **הילכך אפילו שני אחים יכולין לגבותן.** פירוש כיון דטעמא דאין נגבית בפחות משנים היינו משום שררה אבל לענין הימנותא אפילו בחדא סגי א"כ הוא הדין בשני אחין נמי גובין דהא איכא שררה: (**ואינה מתחלקת אלא בשלשה.** אבל גבייה א"ל שלשה לפי שהיה ידוע סכום של כל אחד ואחד כמה יתן. ב"י. עד כאן המגיה):

דרישה

[ב] **ובתעניות מחלקין מזונות לעניים.** הא דאמרינן (ברכות ו:) אגרא דתעניתא צדקה היינו כשיעור סעודה שהיה עליו להוציא ושמעתי שעל זה אמר דוד מ"ש בדברי הימים (א כב יד) (ואני) [והנה] בעניי הכינותי לבית ה' [זהב ככרים] מאה אלף (ככר) וכסף וכו' שר"ל בעניי בכל תענית שעינה נפשו נתן לצדקה לבית ה' כשיעור סעודתו וסעודת המלך היא הוצאה מרובה ונלע"ד דזהו כוונת חז"ל (תענית יא:) האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא שירותא ח] דלכאורה קשה היאך יאכלו הכלבים שירותא דהיינו סעודה של צהרים הא אינו אוכל סעודת צהרים דהא מתענה והוה ליה למימר שיאכלו סעודת הערב אלא כוונתו שהסעודה שהיה לו לאכול בצהרים כשיעור מעות הוצאות הסעודה הוא נותן לצדקה כמו שעשה דוד ע"ה וע"ז אמר ליכול כלבא שירותא ר"ל הצדקה שנותן מכח אותה סעודה לא תהיה מקובלת אלא כאילו אוכל כלבא לאותה סעודה ולא תהיה נחשב לסעודה:

חדושי הגהות

רנו [א] **כבר** הובאו דברים אלו לעיל בד"מ סימן ר"נ אך מה דסיים וכן אמרינן דלאחר וכו' אינו כלל במרדכי שלפנינו י]:

הגהות והערות

ו] **בדפוס** ישן ובכת"י הגירסא "אינם חשובים". (בדפוס שלוניקי הגירסא "אבל אם חלקו מעות או חיטין וכיוצא בו אפילו שאינו מוכן לאכילה אינן חשובין בשביל זה כשופכי דמים ובדומה לזה בכת"י פריז. ולגירסא זו צ"ע מהגמרא בסנהדרין): ז] **מפני** שיש טורח בחלוקה והגבאים מעונים קשה לעסוק בה מיד אחר התענית ובירושלמי יש קפידא שלא לתת צדקה בלילה. מור וקציעה כת"י: ח] **לשון** הגמרא שם "לשירותיה": ט] **כ"ה** גם ברמב"ם (פ"ט ממת"ע ה"ה) וכן הוא במשנה שקלים פ"ה מ"ב "ואין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים". וע"ע פלפולא חריפתא על הרא"ש שם על הרמב"ם שם במהדורת פרנקל: ט*] ועיין לעיל סי' רנ בהגהות והערות אות ז ולקמן סי' רנז בהגהות והערות אות יב: י] **דבריו** צ"ע דכתבם המרדכי שם להדיא וז"ל "וכן משמע שררותא הוא דלא עבידי הא המוני מהימני אפילו יחיד". ואפשר שלכך כתבו כאן פעם נוספת כיון שהמרדכי הביא הלכה זו על הגמרא שכתבה הטור כאן: יא] **בדפוס** ואדרי אל חיג'ארא: "נאמנים לגבותה": יב] **ולפנינו** בתוספות הגירסא ופר"ת והר"ן בחדושיו והרדב"ז (פ"ט ה"ה) הביאו זאת בשם ר"ח. ועיין בהגהות חו"י על הרי"ף שם (אות א) ובהגהות מא"י (אות ה) שכתבו שגם התוספות כתבום בשם ר"ח ועיין מ"ש בזה במקורות וציונים שם ברמב"ם מהדורת פרנקל ד"ה כ"פ ר"ח: